

Concurrentie of Samenwerking ?

Inleiding, gehouden door Dr. R. Kuperus, in de Algemeens Vergadering van den¹ B. v. C. Z. in Friesland op 19 December 1928 te Leeuwarden.

Toen Uw Bestuur mij verzocht in een algemene vergadering van Uw Bond een inleiding te houden en mij daarbij een zekere mate van vrijheid liet ten aanzien van de keuze van het onderwerp, heb ik gemeend van die vrijheid het beste gebruik te kunnen maken, door te trachten heden een actueels vraag voor U te beantwoorden. Ik bedoel de vraag, die de laatste tijd in enkele dag- en weekbladen aan de orde is gesteld, n.l. of er in onze coöperatieve organisatie plaats is voor het concurrentie-beginsel.

Er zijn verschillende, redenen, waarom ik er mij toe aangetrokken gevoel, deze vraag met U te bespreken. In de eerste plaats, omdat het ons de gelegenheid verschaft eens stil te staan bij de trekken, die het huidige stadium in de ontwikkeling van onze zuivelcoöperatie vertoont, in de tweede plaats omdat in de laatste tijd van verschillende kanten door belijders van het z.g. vrije-concurrentie-beginsel betogen ten gunste van dit beginsel worden geleverd, waardoor bij velen de inzichten omtrent de groots economische betekenis en de strekking van coöperatie worden vertroebeld en ten slotte - en dit vloeit in zekeren zin uit de beide voorgaande motieven voort - omdat de gestelde vraag, die een zeer principieel karakter draagt, aanleiding geeft de grondslagen der coöperatie wederom eens aan een beschouwing te onderwerpen.

Dit laatste acht ik van groot belang, omdat iedere beweging - en de coöperatie in het bijzonder - van node heeft, dat haar medewerkers doordrongen zijn van haar grondbeginselen. Zijn zij dit niet, dan bestaat het gevaar, dat andere overwegingen en motieven een rol gaan spelen, dat zijwegen worden ingeslagen, waardoor ten slotte de gehele beweging op een verkeerd spoor zou kunnen geraken.

Is de grondgedachte van de coöperatie juist - welke opvatting wij in het volgende niet bij een losse bewering hopen te laten - dan behoort ieder, die aan haar deel heeft of haar dient, zich bij zijn handelingen door die grondgedachte te laten leiden. Gebeurt dit niet, dan zal het niet mogelijk blijken de ontwikkeling der coöperatie op harmonische wijze te bevorderen en de lijnen, die de historie aangeeft, op de juiste wijze door te trekken.

Ja, het gevaar dreigt, dat onkunde met de ware grondbeginselen der coöperatie haar niet alleen schade berokkent, doordat onjuiste maatregelen worden genomen, maar dat haar bovendien het verwijt treft van ongeschikt te zijn als ondernemingsvorm voor bepaalde bedrijven. Men vergeet dan dat niet de coöperatie, maar de onjuiste toepassing der coöperatie of, nog vaker, het absoluut vertreden der coöperatieve beginselen, de oorzaken zijn, dat men in zijn verwachtingen wordt teleurgesteld.

De nogal dikwijls vernomen misvatting, dat de coöperatieve ondernemingsvorm zelf de hoofdschuldige zou zijn bij het mislukken of minder goed werken van een aantal coöperatieve bedrijven, dient in het belang van de toekomstige ontwikkeling der coöperatie met de meeste kracht te worden bestreden.

In de eerste plaats wil ik er dan op wijzen, dat dikwijls veel te weinig wordt beseft, welk een belangrijke rol de leiding van het coöperatieve bedrijf speelt in het geheel van de

¹ Taal aangepast; den=de; zoo=zo; koopen=kopen; geheele=gehele, enz. (m.b.v. de 'speller' in Word 97)

factoren, die de bedrijfsuitkomsten beïnvloeden. Ik doel met deze bedrijfsuitkomsten niet allereerst op de directe geldelijke resultaten, maar op de gehele positie van het bedrijf, zoals die b.v. tot uiting komt in de goeden geest onder de leden, de afschrijvingen, de reserveringen, de handelsrelaties in verband met de kwaliteit der producten, in één woord op de „standing" van het bedrijf.

De invloed van de leiding hierop, zeewel ten goede als ten kwade, is zeer groot en de opvatting, dat gunstige bedrijfsresultaten zich wel zullen voordoen, zodra maar een coöperatieve vereniging is opgericht, is wel wat te optimistisch. Evenmin mag men echter omgekeerd te werk gaan en de coöperatie verantwoordelijk stellen voor alles wat de leiding mocht misdrijven. Indien de leiding van een particuliere onderneming te kort schiet, zal niemand er aan denken, daarvoor de ondernemingsvorm verantwoordelijk te stellen; zodra het de leiding van een coöperatief bedrijf betreft, staan direct vele critici klaar om de coöperatie als zondebok in de woestijn te sturen.

Dat dit tegenover, de coöperatieve vereniging als ondernemingsvorm in hoge mate onbillijk is, zal dunkt mij ieder bij enig nadenken moeten toestemmen. Alleen wanneer de coöperatie uit haar aard zou méebrenge, dat slechte leiders zich daarin gemakkelijk een plaats zouden kunnen verzekeren of dat het toezicht op het beheer slechts onvoldoende zou kunnen worden uitgeoefend, zou dergelijke kritiek enige reden van bestaan hebben. Het wil mij echter voorkomen, dat niemand dergelijke stellingen met succes zou kunnen verdedigen.

Toegestemd moet worden dat het bij het toezicht op het beheer van enkele coöperatieve verenigingen wel eens aan de nodige ernst en voldoende verantwoordelijkheidsbesef heeft ontbroken, waardoor een ondeskundige leiding tevens vrij spel kreeg, maar deze feiten staan op zich zelf en vloeien niet voort uit het wezen van de coöperatie. Over het algemeen gaat er juist van de omstandigheid dat in vrijwel alle gevallen de leden van bestuur en colleges van toezicht een vrij groot belang hebben bij de *gestie* der coöperatie en als leverancier of afnemer dichter bij het coöperatief bedrijf staan een prikkel uit om de functie, waartoe zij in die colleges zijn geroepen, zo goed mogelijk te vervullen.

Een vergelijking met de positie van b.v. commissarissen in een N.V., die daarmee in stoffelijk opzicht dikwijls alleen door de band der tantièmes zijn verbonden, doet direct zien hoe weinig gemotiveerd dergelijke kritiek op de coöperatie als ondernemingsvorm eigenlijk is. Blijft alleen nog over het argument, dat coöperatoren niet in staat zouden zijn hun eigen bedrijven te beoordelen en behoorlijk te overzien. Indien men hiermee zou bedoelen, dat er onder coöperatoren die dan dikwijls leden van verschillende C.V. n. zijn, wel personen worden aangetroffen, die vaak niet het juiste begrip hebben van de economische en technische betekenis van de bedrijven, waarbij zij zijn aangesloten, dan moet dat worden toegegeven, maar dan kan ik daarin onmogelijk een bezwaar zien, wanneer diezelfde geestesgesteldheid maar niet aanwezig is bij de vertrouwensmensen, de leden van Bestuur en Colleges van Toezicht.

Men moet in onze beweging thuis zijn om hierover een oordeel te kunnen vellen, maar wie dat zijn is het bekend, dat aan de colleges, die leiding geven aan onze coöp. verenigingen, genoeg bekwame krachten toevloeien, die in alle opzichten in staat zijn om als vertrouwensmensen voor de leden op te treden. Hierbij is verondersteld dat van de bedrijfsleiders gevorderd wordt, dat zij gedurig de meest uitgebreide inlichtingen over het bedrijf en de gang van zaken verstrekken. Als een coöperatieve deugd van de eerste

orde mag men eisen, dat deze geneigdheid bij de bedrijfsleider uit eigen beweging bestaat, waarbij men dan tegelijkertijd van de bestuurders belangstelling voor de zaak mag verlangen.

Wanneer wij ons thans de vraag stellen, welke de hoofdoorzaken zijn, waaraan de ondergang van enkele coöperaties is te wijten, dan blijken deze juist te bestaan in ondeskundige, onbetrouwbare leiding, onvoldoende belangstelling en toezicht van de kant van het Bestuur en het negeren van de coöperatieve grondbeginselen, o.a. hierop neerkomende, dat speculatieve transacties buiten de leden om worden verricht. Feiten en gegevens, die deze bewering nader staven - het zou mij te ver voeren ze hier te noemen - kan men vinden in het werk van den tegenwoordige Wageningsche professor Dr. Minderhoud, getiteld: *Ontwikkeling en betekenis der landbouwindustrie in Groningen*.

Zoals bekend, zijn speciaal in de provincie Groningen enkele coöperaties geheel of ten dele mislukt en het lijkt mij van belang er op te wijzen, dat de studie van de oorzaken dier mislukkingen uitwijst, dat deze met de coöperatie als ondernemingsvorm vrijwel geen verband houden.

Volledigheidshalve moet hier nog aan worden toegevoegd, dat de malaisejaren na de oorlog, die slachtoffers maakten onder alle bedrijven, uiteraard ook enkele coöperatieve bedrijven niet onberoerd lieten. Sterke daling van prijzen, gepaard gaande met onzekerheid in de afname of levering door de leden, hebben enkele coöperaties in onze provincie moeilijke jaren bezorgd, maar het laat zich thans aanzien dat deze bedrijven zich binnen enkele jaren geheel zullen hebben hersteld, mede dank zij de instelling van de leverings- of afnameplicht, die geheel voortvloeit uit het wezen der coöperatie, zodat deze verenigingen voordien in economische zin niet als zuivere coöperaties waren te beschouwen.

Mijnheer de Voorzitter, uit het voorgaande springt m.i. duidelijk *naar* voren, dat de coöperatie als ondernemingsvorm in gene dele de kritiek, die uit deze hoofde nog dikwijls bedekt of openlijk op haar wordt uitgeoefend, verdient en wanneer ik hierbij wat lang heb stilgestaan, dan is daarvan de reden, dat dit nog lang niet algemeen wordt ingezien en vooral de jonge boeren somtijds ontvankelijk blijken voor de redenering, dat de toetreding tot een coöperatieve vereniging risico's medebrengt, die niet in verhouding staan tot de voordelen van het lidmaatschap.

Dit nu is beslist onwaar, wanneer zij toetreden tot de op juiste grondslagen opgetrokken coöperatie, d.w.z. de coöperatie die de speculatie uitbant en de boer de volle waarde geeft voor de grondstoffen, die worden geleverd en de hoogste kwaliteit bij bepaalden prijs voor de artikelen, die worden afgenomen. Bij coöperatieve aankoopverenigingen is het een gebiedende eis dat aan- en verkopen elkaar zo volledig zulks mogelijk is dekken en dat derhalve de risico's, die op de voorraden worden gelopen, tot een minimum worden beperkt; bij de afzet is het wenselijk zoveel mogelijk gemeenschappelijk op te treden om onnutte tussenpersonen uit te schakelen, de risico's, verbonden aan zwakke debiteuren, zoveel mogelijk te beperken en te voorkomen dat de coöperaties, die de landbouwvoortbrengselen hebben te plaatsen, tegen elkaar worden uitgespeeld.

Indien o.m. aan deze bekende hoofdzaken wordt voldaan en de boeren belangstelling hebben voor hun eigen zaak, is een organisatie geschapen die bij minimaal risico het

maximumrendement waarborgt voor dat deel van het boerenbedrijf dat op coöperatieve grondslagen wordt gedreven.

Dat tegenwoordig vooral bij de jongeren de neiging bestaat een kritische houding aan te nemen tegenover de coöperatie, is begrijpelijk. Een nieuw geslacht is opgegroeid sedert de nood der tijden een vorig geslacht naar de coöperatie, in het bijzonder de fabriekmatige zuivelbereiding, deed grijpen als een middel om de productie op hoger plan te brengen en de bedrijfsuitkomsten meer lonend te maken. Niet als bij de oudere boeren is bij dit jonge geslacht het besef levendig aan de economische omstandigheden, die de coöperatie deden geboren worden en derhalve ontbreekt bij hen tevens gemakkelijk het inzicht, dat zij noodzakelijk is en door de omstandigheden gerechtvaardigd.

Bovendien zien verscheidene boeren zich de laatste jaren voor moeilijke economische omstandigheden geplaatst, die hun kritische zin aanwakkeren en hen elk middel in de strijd om het bestaan op zijn juiste waarde doen onderzoeken. Het stemt in dit verband, verheugend te kunnen constateren, hoe dikwijls van de jongeren het initiatief uitgaat om zich meer en beter op de hoogte te stellen van doel en strekking der coöperatie, maar de vraag doet zich hierbij wel voor, in hoever door het organiseren van cursussen door de bestaande organisaties hierin leiding kan worden gegeven.

Men dient hierbij te bedenken, dat het lidmaatschap van een coöp. vereniging ieder nog niet tot een goed coöperator stempelt, maar dat men daartoe van huis uit ook enigermate in de coöperatieve ideeën dient te worden opgevoed. Het besef dient bij de aspirant-leden van onze coöp. zuivelfabrieken door te dringen, dat zij als leveranciers van een grondstof die aan bederf onderhevig is en waarvan de productie niet kan worden gestaakt, als verkopers tegenover een industrie, die in de eerste plaats haar eigen belangen dient, in een zwakke positie staan.

Dat de concurrentie tussen de particuliere fabrieken hun niet de besten melkprijs zou garanderen, om de eenvoudige reden dat de kans op aaneensluiting tussen deze met vrij grote zekerheid zou zijn aan te nemen, op grond van het verleden als men o.m. denkt aan de aaneensluiting der aardappellemeelfabrikanten in de provincie Groningen, op grond van het heden, waarin de neiging tot aaneensluiting bijna tot de belangrijkste trek van onze economische samenleving is geworden en waarop wij straks nader terugkomen.

Zo zou ik kunnen doorgaan, maar het is niet nodig tegenover U de argumenten aan te voeren, die bij een dergelijke voordracht voor jongeren op hun plaats zouden zijn. Wél zou tevens tot een belangrijk onderdeel van die taak behoren, dat wanneer daartoe aanleiding zou bestaan, aandacht werd geschonken aan onjuiste beweringen en verwarring stichtende betogen, om deze als zodanig te signaleren en te weerleggen.

Tot de laatste categorie behoort m.i. de artikelen-reeks van de schrijver van de Landbouwkroniek in de Leeuwarder Courant over het onderwerp: „*Concurrentie tusschen coöp. vereenigingen*”, waarover in deze vergadering wel een enkel woord mag worden gezegd. Er wordt daarin een loflied gezongen op de vrije concurrentie en de schrijver betoogt herhaalde malen, maar niet te begrijpen, wat voor spook men in de concurrentie tussen de coöp. zuivelfabrieken onderling meent te zien, daar deze concurrentie immers de boeren de hoogste melkprijzen waarborgt en voorkomt dat in de leiding der bedrijven middelmatigheid wordt aangekweekt. In deze voorstelling van zaken nu schuilt reeds

dadelijk een element dat, op een dwaalspoor zou kunnen leiden en dat in wezen terug te voeren is tot een verschillende betekenis, die aan het woord concurrentie wordt gehecht.

Indien coöperatoren met betrekking tot de eigen organisatie over concurrentie spreken, dan bedoelen zij daarmee uiteraard wat de Landbouwkroniekschrijver „oneerlijke concurrentie" noemt. Ik zeg „uiteraard", omdat het concurrentiebeginsel, zoals wij dat in onze economische samenleving kennen, vreemd is aan het wezen van de coöperatie. Als leden van coöp. zuivelfabrieken zijn de boeren niet elkaars concurrenten, maar hebben zij er slechts belang bij, door samenwerking de uitkomsten van de fabriek zo hoog mogelijk op te voeren.

Tussen leden van verschillende fabrieken, dit vloeit eveneens uit het wezen der coöperatie voort, is van concurrentie evenmin sprake en mij dunkt, het blijkt bij gelegenheid o.a. ook dikwijls genoeg uit de in deze vergadering genomen besluiten, dat er geen belangentegenstelling bestaat tussen de boeren uit de verschillende delen van onze provincie; zij hebben voor elkaar geen bedrijfsgeheimen en de strijd om de afnemer der zuivelproducten wordt grotendeels op de wereldmarkt geleverd.

De gedachte der coöperatie consequent doordenkende, bestaat er derhalve ook tussen de fabrieken onderling geen belangentegenstelling. Wordt deze door bepaalde handelingen wel in het leven geroepen, dan is het *begrijpelijk*, dat deze in het belang van de grote resultaten, die met samenwerking zijn te bereiken, ten sterkste worden gelaakt.

Bet gebruik van het woord concurrentie in dit verband heeft de bovenbedoelde Kroniekschrijver nu geheel van de wijs gebracht, hij begrijpt de uitlatingen over vermoede ontoelaatbare praktijken in het geheel niet en in plaats van de gevolgtrekking te maken dat het dan beter ware te zwijgen, wordt het voorgesteld, alsof de coöp. zuivelfabrieken gezonde wedijver zouden schuwen. Dit nu is wel in zo sterke tegenspraak met de werkelijkheid en de feiten (denk b.v. aan de onderlinge keuringen) en de woorden, nog kort geleden door de vorige voorzitter bij een openingsrede in een dezer vergaderingen gesproken, dat daarmee de gehele *toeleg* van de bedoelde artikelenreeks wordt blootgelegd.

Dit blijkt nogmaals duidelijk, waar de schrijver met merkbaar leedvermaak er op wijst, dat de coöperatie nog niet in staat is, in eigen huishouden controle uit te oefenen, terwijl de Ned. Ver. voor melkcontrole met zeer veel succes zoude werken. Wat dit laatste betreft ware het beter geweest dat de schrijver eerst eens kennis had genomen van de artikelen, die onder de titel „Melkprijzen" in het Algemeen Zuivel- en Melkhygiënisch Weekblad enkele maanden geleden zijn verschenen en waar op objectieve wijze de stand van zaken op dit punt ook bij de particuliere industrie in ogenschouw wordt genomen.

Daar ik gaarne rekening wil houden met de eisen, die terecht gesteld worden aan het peil, waarop inleidingen in deze vergaderingen dienen te staan, zal ik op de thans gesignaleerde artikelen van de Landbouwkroniekschrijver ook niet verder ingaan, maar liever nog een ogenblik stil staan bij de betekenis van concurrentie en samenwerking en hun onderlinge verhouding.

Het zou onjuist zijn aan het ene stelsel alleen goede, aan het andere economische verschijnsel louter kwade eigenschappen te willen toeschrijven. De vrije concurrentie, als element in ons huidige stelsel van voortbrenging, kan zeker niet worden ontbeerd, ter-

wijl er daarnaast gebieden zijn die zich uitermate goed lenen voor samenwerking, doordat de economische belangen der samenwerkenden samenvallen.

Toch is het een opvallend verschijnsel, dat op verschillend terrein de concurrentie bezig is zich zelf op te heffen en plaats gaat maken voor verschillende vormen van samenwerking. Dit is niet te verwonderen wanneer wij bedenken welke economische gevolgen het onbelemmerd heersen van het huidige stelsel met zich mede brengt. Immers, ieder die over genoeg kapitaal en arbeidskracht kan beschikken, is vrij in de besteding daarvan en kan zich werpen op een onderdeel van de productie.

Daarbij wordt hij wel geleid door de heersende prijsverhoudingen, maar deze zijn gedurig aan wisseling onderhevig, juist door de omstandigheid dat ieder vrij is, het evenwicht in de productie te verstoren. Het verschijnsel, dat bij vele bedrijven de productiekosten bij verhoogde productie dalen, doet een wedloop ontstaan naar de grootste omzetten, maar werkt bij het groter worden der ondernemingen overproductie en economische crisis in de hand, zoals wij dat momenteel b.v. zien in de suikercultuur.

Dit heeft dikwijls een omvangrijk kapitaalverlies ten gevolge en is voor de maatschappij, als geheel gezien, ook als een zeer groot nadeel te beschouwen. De reactie op het onbelemmerd heersen van het vrije concurrentiebeginsel is dan ook niet uitgebleven, ten gevolge waarvan men thans allerwegen kan waarnemen, dat in allerlei bedrijfstakken de ondernemingen zich in meer of minder nauw verband aaneensluiten. Geschiedt dit ten einde de economische bezwaren die de vrije concurrentie aankleven te temperen, dan beduidt dit samengaan meestal ook een algemeen economisch voordeel, heeft het slechts ten doel zich daardoor een sterkere machtspositie te verzekeren tegenover andere economische groepen, dan zien wij het verschijnsel der monopolievorming, en algemeen economisch nadeel.

Deze neiging tot concentratie heeft in de laatste tien jaar een zeer grote omvang aangenomen. Cijfers hieromtrent zijn mij met betrekking tot ons land - enkele bedrijfstakken uitgezonderd - niet bekend en indien ik goed ben ingelicht bestaan deze momenteel ook nog niet, maar het is U allen uit de nieuwsbladen wel bekend, dat dit proces gedurig voortgang heeft. In Duitsland is deze ontwikkeling, vergeleken hij ons land, reeds veel verder voortgeschreden. Aan de Volkenbond is daaromtrent een rapport uitgebracht, waaruit blijkt, dat b.v. van de grondstoffenindustrieën, die als N.V. worden gedreven, bijna 90% van het totale kapitaal, dat in de gehele industriegroep werkzaam is, verenigd is in verschillende combinaties.

Voor de kalimijnen bedraagt dit percentage 98,3 %, voor de verwerkingsindustrieën ruim 55 % en met betrekking tot de bedrijven in N.V.-vorm op het gebied van handel en verkeer bijna 60%. Deze sprekende cijfers wijzen er op hoe onze maatschappij zich beweegt in een richting, afgewend van de vrije concurrentie, toegewend naar het beginsel van samenwerking. De vraag doet zich intussen voor of deze ontwikkeling wel gunstig is te achten voor de grote categorie van verbruikers.

Laat ik U hierop het antwoord mogen geven in de vorm van een kort gedeelte uit de resolutie, welke op de Economische Volkenbondconferentie van mei 1927, die zich bezighield met deze vormen van aaneensluiting, die men met de naam kartels en, trusts tracht aan te duiden, werd aangenomen:

"Deze industriële overeenkomsten kunnen voor bepaalde productietakken enerzijds een meer methodische organisatie der productie en een verlaging van de kostprijs bewerken door een beter gebruik der bestaande en een meer rationele ontwikkeling der nieuwe installaties, door een meer logische groepering der ondernemingen; anderzijds kunnen zij een rem vormen voor de on-economische concurrentie en de nadelen, welke uit schommelingen in de industriële bedrijvigheid voortvloeien, opheffen."

En even verder:

„Algemeen wordt erkend, dat in dit opzicht bepaalde overeenkomsten nuttig kunnen zijn, zowel voor de producenten als voor de verbruikers en de gehele gemeenschap. De Conferentie is echter tevens van mening, dat deze overeenkomsten, wanneer zij monopolistische neigingen en de toepassing van ongezone handelsmethoden in de hand werken, de technische vooruitgang der productie kunnen tegenhouden en gevaren kunnen meebrengen voor de rechtmatige belangen van grote sociale groepen."

Wij herkennen in de hier aangegeven vormen van samenwerking ook enkele van de doeleinden die de coöperatie zich stelt: de rationele ontwikkeling van de bedrijfsmethoden, maar kunnen aan de anderen kant uit deze opsomming ook leren wat nog door meer intensieve samenwerking valt te bereiken. Bij welke groep van combinaties de coöperatie moet worden ingedeeld is zonder meer duidelijk; monopolievorming door landbouwcoöperaties is reeds uitgesloten door het eenvoudige feit van de verspreidheid der productie en de wereldmarkt der landbouwvoortbrengselen.

Maar de landbouw zelf is daarmee niet gevrijwaard voor de gevaren van monopolievorming, die juist in de kunstmeststoffen-industrie door de vorming van internationale kartels, het internationale kalikartel, grote afmetingen aanneemt. Dat daartegen als éniġ afweermiddel van de landbouw de coöperatie is aangewezen, spreekt haast wel van zelf.

Op dezelfde Economische Volkenbondconferentie hebben naast de bekwaamste economen der wereld de landbouwdeskundigen uit de verschillende landen beraadslaagd over algemene landbouwbelangen en het is zeker interessant, ook van hun conclusies in het kort kennis te nemen. Wij lezen in de betreffende resolutie : *„De landbouwers der verschillende landen zullen aan de verbetering hunner bestaansvoorwaarden arbeiden en tegelijkertijd tot de algemeene welvaart bijdragen door meer en meer gebruik te maken van alle vormen van coöperatie"*.

Hierop volgt dan een opsomming van de verschillende vormen van coöperatie, die op velerlei terrein kunnen worden toegepast en waarvan ik U geen voorlezing zal doen, daar met de enkele geciteerde zin de strekking van dit deel der resolutie voldoende is aangetoond.

Deze aanhaling behoeft geen nadere toelichting. Leggen wij de geciteerde uitspraken naast elkaar, dan blijkt duidelijk dat de gedachten van de afgevaardigden te Genève op het grote terrein van de economische werkzaamheid gaan in de richting van samenwerking.

Ik hoop, Mh. de Voorzitter, dat U het mij niet ten kwade duidt, wanneer ik mij een tijd lang op een gebied heb bewogen, dat naar ik meen wel degelijk tot mijn onderwerp behoort, maar dat wat verder aflight van de kring van gedachten, waarin wij ons zo dagelijks bewegen. De rechtvaardiging daarvan ligt m.i, o.a. ook nog hierin dat, waar nu zo langzamerhand wel iedereen er van doordrongen is, dat de prijs van onze zuivelproduc-

ten wordt bepaald door de verhoudingen op de wereldmarkt, het ook van belang is kennis te nemen van de ideeën, die er op de economische wereldconferentie speciaal met betrekking tot de organisatie van de landbouw worden verkondigd, omdat deze opvattingen, via de afgevaardigden, de afspiegeling vormen van de gedachten die er leven onder de landbouwers van de verschillende landen. Wij kunnen daarmee niet anders dan ons voordeel doen.

Het zou mij verheugen, wanneer ik er in geslaagd mocht zijn aan te tonen, dat de juistheid van het beginsel van samenwerking thans allerwegen meer wordt ingezien en dat het in onze beweging voor de toekomst onverzwakt moet blijven gelden niet alleen, maar zeker ook verbreding en verdieping behoeft. Zal die samenwerking zich ten volle ontplooiën, dan mag er van onderlinge naijver geen sprake zijn, daar zij de geest van samenwerking in onze beweging, die leert dat geen persoonlijke, maar alleen gemeenschappelijke belangen onze behartiging vragen, aantast.

Over de wijze, waarop die gemeenschappelijke belangen het beste kunnen worden gediend, kan men van mening verschillen, maar zeker is het, dat landbouw- en zuivelindustrie geen onderlinge concurrentie, maar samenwerking nodig hebben om de concurrentie, die haar elders wordt aangedaan, het hoofd te bieden.